DOI: 10.32844/2222-5374-2020-103-1.09

УДК: 343.2

Константинов О. О.,*аспірант кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

**ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 211 КК УКРАЇНИ “ВИДАННЯ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО ЗМЕНШУЮТЬ
НАДХОДЖЕННЯ БЮДЖЕТУ АБО ЗБІЛЬШУЮТЬ
ВИТРАТИ БЮДЖЕТУ ВСУПЕРЕЧ ЗАКОНУ”**

Актуальність статті полягає в тому, що як відомо, загальновизнані й прийнятими в науці кримінального права є «вертикальна» та «горизонтальна» класифікації об'єктів злочину. «По вертикалі» найбільш поширеною є чотирирівнева класифікація, відповідно до якої виділяють загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти. у статті здійснено аналіз об'єкту складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 Кримінального кодексу України, «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону». В статті розглянуто питання визначення родового, видового та безпосереднього складу кримінального правопорушення. З'ясовано, що під бюджетними коштами слід розуміти: податкові доходи, що надійшли до відповідних бюджетів; інші обов'язкові платежі, що надійшли до відповідних бюджетів; доходи від використання майна, яке перебуває в державній власності після сплати податків (зборів), передбачених законодавством; доходи від платних послуг, що надаються бюджетними установами, після сплати податків (зборів), передбачених законодавством; кошти, отримані в результаті застосування заходів цивільно-правової, адміністративної й кримінальної відповідальності, зокрема штрафи, конфіскації, компенсації тощо; частина прибутку унітарних державних і муніципальних підприємств; доходи від зовнішньоекономічної діяльності. Визначено, що предметом злочину передбаченого ст. 211 КК України, можуть бути лише нормативно-правові акти. Кошти ж (а вірніше наслідки у вигляді певного виду шкоди), реально одержані і лише заплановані як доходи і видатки державного або місцевого бюджету, мають бути в статусі наслідку вчинення цього діяння. Вчинення такого злочину має місце, наприклад, у випадках видання службовою особою нормативно-правових актів, які змінюють лише записані у відповідному правовому акті доходи і видатки бюджету. Коли службова особа видає нормативно-правовий акт, що передбачає незаконне списання заборгованості платників за податками, зборами, іншими обов'язковими платежами, до бюджету не надходять кошти, що мали надійти. Під терміном «кошти» у чинному законодавстві розуміють гроші в національній або іноземній валюті чи їх еквівалент. Тобто еквівалент

грошей можна назвати бюджетними коштами, якщо вони рівноцінно замінюють гроші, включені до бюджету.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, об'єкт кримінального правопорушення, бюджет, надходження, витрати.

Актуальність теми. Як відомо, загальноновизнаними й прийнятими в науці кримінального права є «вертикальна» та «горизонтальна» класифікації об'єктів злочину. «По вертикалі» найбільш поширеною є чотирирівнева класифікація, відповідно до якої виділяють загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти. І наше дослідження, присвячене аналізу об'єкта злочину, передбаченого ст. 211 КК [1, с. 99-105], буде спиратися саме на цю класифікацію.

Як відомо, загальний об'єкт утворює сукупність усіх суспільних відносин, що поставлені під охорону чинного закону про кримінальну відповідальність, у тому числі ті, що передбачені ст. 211 КК України.

Виклад основного матеріалу. Щодо родового об'єкта, то до теперішнього часу в літературі залишається дискусійним питання про родовий об'єкт цього виду злочину та відповідно про назву розділу, в якому міститься даний склад злочину.

Відомий вчений О.О. Дудоров пов'язує це з загальною проблемою неузгодженості та відсутності уніфікації термінології, що характеризують конструкцію, суспільнонебезпечні наслідки та предмети злочинів у сфері господарської діяльності [2].

Професор В.Я. Тацій родовим об'єктом господарських злочинів визначає систему господарства [3, с. 204]. В.О. Навроцький вважає, що ним є система господарювання України, конкретизуючи при цьому, що система господарювання включає в себе: а) сукупність галузей виробництва і праці, в яких створюється суспільний продукт та в яких відбуваються його розподіл і обмін; це промисловість, сільське господарство, транспорт, зв'язок, торгівля, обслуговування тощо; б) принципи, на основі та з використанням яких функціонують окремі галузі виробництва, праці та народне господарство в цілому [4, с. 7]. Відомий кримінолог О.І. Перепилиця розуміє під родовим об'єктом цієї групи злочинів систему суспільних відносин, що складаються у сфері економічної діяльності суспільства [5, с. 5]. Професори А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф. Штанько визначають родовий об'єкт для злочинів у сфері господарювання як сферу господарської діяльності, тобто врегульовані державою відносини між членами суспільства щодо виробництва та реалізації товарів, продукції різного призначення, виконання робіт і надання послуг, які становлять систему господарювання [6, с. 388].

Такий дослідник як Р.А. Волинець зазначає, що на сучасному етапі під родовим об'єктом злочинів, які посягають на законодавство про бюджетну систему, є відносини, що регулюють встановлений порядок формування та витрачання бюджетних коштів, тобто відносини у сфері розподілу, перерозподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів. Такі відносини виникають на підставі фінансово-правових норм між державою і фізичними особами у процесі формування та витрачання бюджетних коштів.

Тому, діяння, передбачені спорідненими ст.ст. 210, 211 КК України і розміщені у розділі в якому згруповано кримінальні правопорушення в сфері господарської діяльності, проте фактично вони стосуються безпосередньо не сфери господарської діяльності, а службової та фінансової сфери діяльності держави [7, с. 99].

Щодо родового об'єкта злочинів у бюджетній сфері, то це, як стверджує Н.О. Гуторова сукупність відносин, які складаються у процесі фінансової діяльності держави щодо мобілізації, розподілу, перерозподілу й використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів суспільного призначення, що забезпечують практичне виконання функцій держави. Із цього випливає, що при вчиненні передбачених кримінальним законом злочинних посягань на державні фінанси об'єктом злочину виступає такий вид суспільних відносин, як державні фінанси [8, с. 80].

Якщо ж говорити про предмет злочинного посягання то це елемент об'єкта, впливаючи на який злочинець порушує або намагається порушити суспільні відносини, що перебувають під охороною закону про кримінальну відповідальність. Злочини, пов'язані з порушеннями бюджетного законодавства, належать до так званих предметних діянь, тобто на їхній предмет безпосередньо вказано у статтях КК України [9, с. 70].

Предметом злочину ст. 211 КК України законодавець визначив бюджетні кошти у великих розмірах (сума, яка в тисячу й більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) або в особливо великих розмірах (сума, яка в три тисячі й більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян).

Н.О. Гуторова вважає, що злочини, передбачені ст. 211 КК України, мають два предмета – бюджетні кошти (основний предмет – складова частина об'єкта цих злочинів) та нормативно-правові акти, що змінюють доходи і видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку (додатковий предмет, що не є складовою частиною об'єкта злочинів) [10, с. 70].

Таким чином, предмет злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства, визначається в КК України поняттям «бюджетні кошти», до яких, згідно з приміткою до ст. 210 КК України, належать кошти, що включаються в бюджети всіх рівнів незалежно від джерела їх формування.

Під бюджетними коштами слід розуміти: податкові доходи, що надійшли до відповідних бюджетів; інші обов'язкові платежі, що надійшли до відповідних бюджетів; доходи від використання майна, яке перебуває в державній власності після сплати податків (зборів), передбачених законодавством; доходи від платних послуг, що надаються бюджетними установами, після сплати податків (зборів), передбачених законодавством; кошти, отримані в результаті застосування заходів цивільно-правової, адміністративної й кримінальної відповідальності, зокрема штрафи, конфіскації, компенсації тощо; частина прибутку унітарних державних і муніципальних підприємств; доходи від зовнішньоекономічної діяльності.

Ми вважаємо, що водночас предметом злочину передбаченого ст. 211 КК України, можуть бути лише нормативно-правові акти. Кошти ж (а вірніше наслідки у вигляді певного виду шкоди), реально одержані і

лише заплановані як доходи і видатки державного або місцевого бюджету, мають бути в статусі наслідку вчинення цього діяння. Вчинення такого злочину має місце, наприклад, у випадках видання службовою особою нормативно-правових актів, які змінюють лише записані у відповідному правовому акті доходи і видатки бюджету. Коли службова особа видає нормативно-правовий акт, що передбачає незаконне списання заборгованості платників за податками, зборами, іншими обов'язковими платежами, до бюджету не надходять кошти, що мали надійти.

Під терміном «кошти» у чинному законодавстві розуміють гроші в національній або іноземній валюті чи їх еквівалент. Тобто еквівалент грошей можна назвати бюджетними коштами, якщо вони рівноцінно замінюють гроші, включені до бюджету.

На думку ж Р.Л. Степанюка, бюджетні кошти як предмет злочину, передбаченого ст. 211 КК України, мають такі обов'язкові ознаки: включення до бюджету будь-якого рівня, тобто кошти мають бути внесеними до складу бюджету (фінансового плану), віднесеними до певної статті доходів або видатків; досягнення суми бюджетних коштів кваліфікуючого розміру, тобто мати великий (що в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) чи особливо великий (у три тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян) розмір; визначення джерел одержання та напрямів витрачання одним або кількома з чинних нормативно-правових актів і планових документів (Бюджетним кодексом України; законами; підзаконними актами вищих органів влади; рішеннями про місцевий бюджет; розписами бюджетів; планами асигнувань; кошторисами доходів та видатків; документами, згідно з якими виділено кошти з бюджету або бюджетної установи іншим установам, підприємствам, організаціям; планами використання бюджетних коштів та ін.).

На відміну від більшості інших економічних злочинів, предметом порушень бюджетного законодавства не можуть виступати матеріальні цінності, оскільки бюджет є планом і фондом фінансових (грошових) ресурсів, а також кошти, що належать окремим юридичним особам на праві власності [11, с. 49-54]. Однак з такою позицією ми навряд чи можемо погоджуватись.

Наведені факти є безумовним свідченням того, що злочини, вчинювані у сфері формування та виконання бюджетів усіх рівнів, мають стати предметом подальших наукових досліджень для вирішення проблеми встановлення їх місця в системі Особливої частини КК України.

Ми приєднуємося до точки зору таких знаних науковців як Тихонова О.В. про доцільність віднесення злочинів, передбачених ст. 210, 211 КК України, до окремого розділу КК України, але через незначну їх кількість варто змінити чинну назву розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» на «Злочини у сфері господарської діяльності та бюджетної системи» [12].

Однак ми вважаємо за можливе певним чином розширити дану позицію, а саме: з урахуванням конкретизації структури суспільних відносин об'єкту кримінального правопорушення, передбаченого ст. 211 КК України аргументувати, що його: 1) родовим об'єктом мають являтися

відносини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; 2) видовим об'єктом є відносини, що забезпечують легітимне функціонування бюджетної системи України; 3) основним безпосереднім об'єктом є відносини, які забезпечують додержання встановленого законом порядку видання нормативно-правових або розпорядчих актів, пов'язаних з виконанням державного та місцевого бюджетів; 4) додатковим обов'язковим об'єктом є система оподаткування в частині встановленого порядку запровадження і справляння податкових платежів.

Щодо видового об'єкту, професор Ю.А. Дорохіна зазначає, що видовий об'єкт необхідно виділяти: 1) тільки там, де родовий об'єкт складається з великої групи суспільних відносин, кожна з яких об'єднувала б два та більше безпосередніх об'єкти; 2) тільки тоді, коли виділення такого видового об'єкта буде мати значення в науці та практиці [13, с. 115–116]. Виходячи із цього, усі перелічені Ю.А. Дорохіною підстави для визначення видового об'єкта складу злочину мають місце при визначенні видового об'єкта злочинів у сфері господарювання.

Такі вчені як Ю.А. Комісарчук та В.М. Попович відносять злочини, передбачені ст.ст. 210, 211 КК України, до злочинів у сфері виконання бюджету [14, с. 139].

Хоча професор Н.О. Гуторова не зазначає, до якого з видів відносин злочинів проти державних фінансів належать злочини, що посягають на бюджетну сферу, але за їх змістом можемо припустити, що до виду, який утворюють відносини, що виникають на підставі фінансово-правових норм між державою та юридичними або фізичними особами в процесі розподілу, перерозподілу й використання державних фондів фінансових ресурсів. Функцією цих відносин є здійснення планового використання з метою фінансування державних видатків коштів, отриманих у результаті їх мобілізації до бюджетів і державних цільових фондів. Ці кошти розподіляються на підставі фінансово-правових норм та індивідуально-правових актів і повинні перерозподілятися та використовуватися виключно за цільовим призначенням [15, с. 94–95].

Такі вчені як В.Я. Тацій, О.І. Перепелиця та В.М. Киричко залежно від безпосереднього об'єкта посягання злочини, що посягають на бюджетну сферу, відносять до злочинів у сфері кредитно-фінансової, банківської та бюджетної систем України. Однак такий вид доволі широкий для нашого дослідження й включає чимало різнопланових безпосередніх об'єктів посягання. До того ж у цій класифікації серед шести названих видів три включають лише по одному злочину.

Класифікуючи злочини у сфері господарської діяльності залежно від видового об'єкта, професор О.О. Дудоров пропонує відносити злочини, що посягають на бюджетну сферу, до злочинів проти системи бюджетного регулювання [16, с. 221]. Пізніше – до злочинів проти бюджетної системи. Р.В. Волинець вказує, що цей злочин безпосередньо стосується бюджетної системи держави, а тому його можна віднести за цією ознакою до злочинів, що посягають на бюджетну систему [17, с. 99].

Отже, спираючись на проведений аналіз та враховуючи, що видовий об'єкт злочинів повинен охоплювати основні безпосередні об'єкти

суспільно небезпечних діянь, що входять до цього виду (цієї групи) злочинів, а також зважаючи на класифікацію розглядуваних злочинів залежно від безпосереднього об'єкта посягання, вважаємо видовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 211 КК України, суспільні відносини, що забезпечують легітимне функціонування бюджетної системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рябчинська О. П. Правила законодавчої техніки та текстології при структуруванні кримінально-правових норм про види покарань. *Право та державне управління* : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2014. № 1–2. С. 99–105.

2. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: особливості кримінальної відповідальності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 169–175.

3. Таций В. Я. Ответственность за хозяйственные преступления: объект и система. Харьков, 1984. 231 с.

4. Навроцький В. О. Значення судової практики і прецеденту для кримінально-правової кваліфікації. *Вісник Верховного Суду України*. 2000. № 6 (22). С. 49–51.

5. Перепелица А. И. Уголовная ответственность за хозяйственные преступления в сфере предпринимательской деятельности : комментарий к действующему законодательству. Харьков, 1997. 105 с.

6. Савченко А. В., Кузнецов В. В., Штанько О. Ф. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій. Київ, 2005. 640 с.

7. Волинець Р. А. Безпосередній об'єкт нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України). *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки*. 2011. № 86. С. 98–101.

8. Гуторова Н. О. Проблеми кримінально-правової охорони державних фінансів України : дис. доктора юрид. наук : 12.00.08. Х., 2001. 75 с.

9. Навроцький В. О. Господарські злочини: лекції для студентів юридичного факультету. Львів, 1997. 311 с.

10. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: Монографія. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутрішніх справ, 2001, 384 с.

11. Степанюк Р. Л. Дослідження документів при розслідуванні бюджетних злочинів. *Вісник Нац. ун-ту внутр. справ*. 2002. Вип. 19. С. 49–54.

12. Шиян О. Ю. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, дисертація 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/_%D0%A8%D0%B8%D1%8F%D0%BD.pdf

13. Дорохіна Ю. А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія. Київ, 2016. 744 с.

14. Комісарчук Ю. А. Детінізація економічних відносин в Україні (кримінально-правове та кримінологічне забезпечення) : дис. канд. юрид. наук. Київ, 2006. 253 с.

15. Гуторова Н. О. Проблеми кримінально-правової охорони державних фінансів України : дис д-ра юрид. наук. Харків, 2001. 459 с.

16. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ, 2009. 744 с.

17. Волинець Р. А. Безпосередній об'єкт нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України). Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. 2011. № 86. С. 98–101.

O. Konstantynov

**OBJECT OF CRIMINAL OFFENSE OF PROVIDED ST. 211
OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE “PUBLICATION OF REGULATORY
LEGAL ACTS, WHICH DECREASE BUDGET REVENUES OR INCREASE
EXPENDITURE OF THE BUDGET CONTRARY TO THE LAW”**

The relevance of the article is that, as is well known, the “vertical” and “horizontal” classifications of objects of crime are generally accepted and accepted in the science of criminal law. “Vertically” the most common is the four-level classification, according to which there are general, generic, species and direct objects. The article analyzes the object of the criminal offense under Art. 211 of the Criminal Code of Ukraine, “Issuance of regulations that reduce budget revenues or increase budget expenditures contrary to law”. The article considers the issue of determining the generic, specific and direct composition of a criminal offense. It was found that the budget funds should be understood as: tax revenues received in the relevant budgets; other mandatory payments received in the relevant budgets; income from the use of state-owned property after payment of taxes (fees) provided by law; revenues from paid services provided by budgetary institutions after payment of taxes (fees) provided by law; funds received as a result of the application of measures of civil, administrative and criminal liability, including fines, confiscation, compensation, etc.; part of the profit of unitary state and municipal enterprises; income from foreign economic activity. It is determined that the subject of the crime under Art. 211 of the Criminal Code of Ukraine, there can be only normative legal acts. The funds (or rather the consequences in the form of a certain type of damage), actually received and only planned as revenues and expenditures of the state or local budget, must be in the status of the consequence of this act. Such a crime is committed, for example, in cases where an official issues regulations that change only the revenues and expenditures of the budget recorded in the relevant legal act. When an official issues a normative legal act that provides for the illegal write-off of taxpayers' arrears of taxes, fees and other mandatory payments, the budget does not receive the funds that should have been received. The term “funds” in the current legislation means money in national or foreign currency or their equivalent. That is, the equivalent of money can be called budget funds, if they equally replace the money included in the budget.

Keywords: criminal offense, object of criminal offense, budget, revenues, expenses.